

Els mongols a l'Àsia oriental

Dolors Folch i Fornesa

P03/17003/01842

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. La unificació de l'estepa	7
2. La conquesta de la Xina del nord	11
3. La destrucció de l'Àsia central	14
4. Els mongols a la Xina	17
5. El final dels mongols	27
6. Els contactes amb el món exterior	29
Resum	31
Bibliografia	33

Introducció

Del segle XII al segle XIV tot el territori del continent asiàtic, des dels confins europeus fins a Corea, pateix una extraordinària reordenació de poder. L'imperi més extens que mai ha existit, el dels mongols, comença a forjar-se a les estepes del nord, on tot un seguit de tribus mongoles es confederen per anar conquerint un rera l'altre tots els imperis de l'Àsia central i l'Àsia oriental.

Els mongols imposaran una nova estructuració política i social, en la qual els pobles nòmades de l'estepa ocuparan una posició molt més avantatjosa que els pobles agricultors que havien estat la base dels grans imperis fins llavors. Per primera vegada, la Xina quedarà conquerida en tota la seva extensió per un poble estranger, que hi establirà la dinastia Yuan, que viurà el seu moment més àlgid amb la figura de Kubilai Khan.

El control dels mongols sobre tot el continent asiàtic coincidirà amb un període en què els contactes entre Occident i l'Àsia seran més fecunds: és el moment en què arriben els viatgers medievals que donaran al món europeu una primera imatge dels imperis de l'Àsia central i oriental, entre ells Marco Polo i el seu *Llibre de les Meravelles*.

Objectius

- 1.** Entendre la unificació de les terres estepàries del nord d'Àsia.
- 2.** Analitzar l'organització política de la dinastia mongola Yuan.
- 3.** Comprendre els contactes de la dinastia Yuan amb el món exterior.

1. La unificació de l'estepa

La possibilitat de mobilitzar una enorme força de cavalleria a l'Àsia existia ja des del primer mil·lenni aC. però les formes eren diferenciades i depenien en gran part dels mitjans tecnològics dels pobles: al segle II aC., els xiongnu, que encara desconeixien els estreps, havien amenaçat de forma recurrent l'imperi Han, mentre els turcs, afermats pels estreps i amb arcs molt més poderosos, havien estat la gran amenaça a partir del segle VI. Els mongols apareixen a la història molt més ben armats que el turcs: amb armadura, casc i cavalls protegits amb cuir o metall, tenen una clara superioritat sobre els altres pobles de l'estepa. Però l'essencial dels mongols va ser la seva reestructuració sociològica, que va introduir la disciplina a l'estepa. Aquest estat de les estepes –que va començar a sorgir amb els qidan al segle X– es va consolidar amb els mongols i va permetre una agressió sostinguda.

Cavalleria mongola en combat. Miniatura persa del segle XIV

A principis del segle XII, l'estepa sembla cobrar més moviment que en els segles anteriors i els grups que entren en contacte amb els xinesos estan més estructurats. El 947, els qidan (o khitan), d'ascendència mongol, havien establert al nord la dinastia Liao, que l'any 1115 va ser conquerida pels jürchen, d'ascendència manxú, els quals van fundar la dinastia Jin. Més cap a occident, ocupant el Gansu i amb ell els trams centrals de la ruta de la seda, els tanguts, de filiació tibetana, havien establert l'imperi Xixia o Xia de l'oest.

En tots tres casos (qidan, jürchen i tanguts), tot i que amb diferències entre ells, aquests invasors van haver de recórrer a xinesos per fer ru-tllar l'administració i els seus estats van iniciar un procés ineludible de sinització, tot i mantenir durant llargs períodes un doble sistema de govern que els permetés tant organitzar adequadament la taxació de la població agrícola com mantenir vives les seves relacions amb una es-tepa que seguia proporcionant-los els cavalls i on hi vivien tribus amb les que conservaven estrets lligams de parentesc.

A la llarga un factor de debilitat comú a aquestes tres dinasties va ser el numèric: eren pocs i per molt armats que estiguessin van acabar absorbits pel món xinès i adoptant-ne no només les formes administratives sinó també la cultura –sovint fins i tot la llengua– el menjar, els vestits i fins i tot els noms. 🗨️

La presència contínua de regnes bàrbars al nord de la Xina durant més de dos segles va influir de forma decisiva sobre les tribus de l'estepa que intervenien en les lluites entre els estats en qualitat d'aliats i mantenien constants relacions comercials amb uns i altres. Les terres de Mongòlia estaven aleshores poblades per un conglomerat de tribus: a l'est els mongols i els tàrtars, al sud els kereit, al nord els merkit i a l'oest els naiman. Aliances matrimonials i germans de sang entrebarrejaven tots aquests clans, tot i que els robatoris i raptos eren constants: un dels seus xamans diria que preferien lluitar que descansar.

Els mongols vivien en grups d'unes poques famílies, cada una de les quals posseïa una **lurta**, o tenda de fustes i feltre, i uns quants caps de bestiar, sobretot cabres i ovelles i algun cavall. La unitat social i política bàsica la constituïen els **clans patriarcals** i la lleialtat al propi clan constituïa un tret essencial: és precisament per augmentar una mica les bases del grup que sovint membres de dos clans diferents esdevenien germans jurats. El matrimoni era exogàmic i l'obtenció de les dones, en un habitat tan dispers, conduïa a expedicions plenes de riscos i en raptos constants.

lurta mongola

A mitjans del segle XII tant els clans mongols com les tribus diverses que habitaven Mongòlia estaven iniciant un procés de jerarquització interna. ⚠

En un d'aquests clans mongols naixeria el 1167 (o potser una mica abans) Temujin, el futur **Gengis Khan**. El seu pare, Yesugei, tenia una trajectòria habitual: havia buscat l'aliança d'una tribu –era germà jurat de Toguril, el cap dels kereit–, havia lluitat aferrissadament contra una altra –es va passar la vida lluitant contra els tàrtars i el dia que va néixer Temujin ell entrava al campament familiar amb un cap tàrtar fet presoner– i havia raptat la seva dona, Ho'elun, a la tribu dels merkit. La família era noble però pobre i quan Temujin tenia 9 anys Yesugei el va prometre a Börte, una noia d'una altra tribu, i el va haver de deixar en penyora a viure i treballar amb els seus futurs sogres. Al camí de tornada, Yesugei va topat amb un grup de tàrtars que el van reconèixer i, en compliment d'una llarga enemistat, el van enverinar.

La família va quedar sola ja que els fills eren massa petits per heretar les lleialtats degudes al seu difunt pare i Temujin va haver de tornar a la seva vall per mirar de sobreviure juntament amb la seva mare i els seus sis germans. Durant sis anys van viure sobretot de la pesca i la recol·lecció, patint tant de la gana com de les ràtzies de les altres tribus: en una d'aquestes expedicions la tribu dels merkit va capturar l'adolescent Temujin i li va penjar una **canga** al coll per impedir-li la fuga mentre el feia treballar vigilant els ramats i carregant aigua. Tot i així, Temujin va ser prou astut per aprofitar un moment per escapar, i prou hàbil per aconseguir la complicitat d'altres joves que el van ajudar a desfer-se de la canga i fugir. De fet, aquesta capacitat d'atracció es convertiria amb el temps en una de les seves forces principals: als 15 anys ja comptava amb un petit grup de seguidors, suficient per poder reclamar la seva antiga promesa, Börte, i utilitzar el seu dot per renovar l'aliança amb el cap dels kereit, Toguril, que havia estat germà jurat del seu pare.

Canga

Càstig que consistia en posar dos taulons de fusta amb un forat al mig al voltant del coll del presoner, amb els quals normalment també s'immobilitzaven les mans; d'aquesta manera, s'impedia que el presoner es pogués valer per sí sol.

Els merkit, però, el seguien de prop i en arribar al campament els van atacar i van raptar la jove Börte: el rapte de dones era molt habitual entre les tribus per tal d'estalviar-se el cost del dot i evitar els perills que comportaven els llargs desplaçaments per l'estepa en busca de dones. De fet, el pare de Temujin, Yesugei, havia raptat la seva dona als merkit: que aquest raptessin Börte a canvi no tenia res d'estrany. Temujin, que durant l'atac i rapte va fugir amb la resta de la família, va mobilitzar les seves aliances, en especial la que recentment havia fet amb el cap dels kereit, i va engegar una expedició punitiva que va aconseguir recuperar una Börte embarassada: la legitimitat del primogènit de Temujin quedaria enterbolida per sempre més.

A partir d'aquest moment, Temujin va aconseguir anar dominant una tribu rere l'altra. Per alguns va ser fatal: els tàrtars, culpables de la mort del seu pare, van desaparèixer literalment de la història. Temujin va fer matar tots els homes, fins i tot els nadons, i va repartir les dones entre la seva tropa. Però la seva decisió li va proporcionar també molts seguidors, de totes les tribus i de tots els estrats socials, atrets tant per la seva fama de lleial i just amb els seus com per les expectatives de botí.

Els moviments de Temujin, però, havien sacsejat els equilibris de l'estepa i no va trigar en tenir enemics irreductibles, tant entre les tribus rivals que volien per elles el títol de khan, com entre els caps de clan que veien amb recel les innovacions que Temujin introduïa a les seves files: tot i que el jove seguia les pautes tradicionals d'organització militar de l'estepa, dividint el seu exèrcit en grups decimals de 10, 100, 1.000 i 10.000 homes, aquestes agrupacions eren intertribals i promovien una lleialtat que s'orientava més cap a la unitat militar que cap a la pròpia tribu. 🗨️

Temujin, que era un extraordinari avaluador de dirigents, tant militars com civils, vinculava el rang a la capacitat i no al naixement, exasperant així als aristòcrates de l'estepa.

Aquesta capacitat per reconèixer i aprofitar talents –que li va permetre reconèixer les qualitats reals d'un pastor i un servent i donar-los l'oportunitat de convertir-se en dos dels generals més audaçs i intel·ligents de tota la història– l'acompanyaria tota la vida i li permetria comptar amb administradors realment capaços entre els pobles vençuts.

A principis del segle XIII ja havia aconseguit imposar-se a tothom, fins i tot als llunyans naiman que vivien molt més cap a occident i que, profundament influïts pel nestorianisme i utilitzant l'escriptura uigur, eren la tribu més civilitzada de l'estepa. La victòria va ser fàcil, però tindria repercussions importants en la trajectòria del futur gran Khan: el rei dels naiman, que va fugir i va usurpar el

El regne dels Kara-khitai a l'Àsia central

tron dels kara-khitai (o Liao de l'Oest), un regne situat al voltant dels Pamirs, es va convertir al budisme i va organitzar unes persecucions implacables contra els cristians i musulmans del seu nou regne que abonarien la intervenció posterior dels mongols. !

L'any 1206 Temujin va donar per unificada Mongòlia en un solemne *Quriltai* o "Assemblea general de les tribus": enrera quedaven 20 anys de lluites ininterrompudes durant els quals s'havien imposat simultàniament el predomini dels mongols sobre totes les altres tribus i el del jove Khan sobre tots ells. Aquest mateix *Quriltai* el va nomenar Gengis Khan, un títol creat expressament que es podria traduir per "khan oceànic o universal".

Nestorianisme

Secta cristiana declarada herètica en el concili d'Efes (431) que afirmava una doble naturalesa separada en Crist (humana i divina); va haver de fugir cap a les regions de l'Àsia central, i va arribar fins la Xina cap al segle VII de mà de comerciants perses i sogdians.

En aquesta assemblea es va decidir també adoptar el **uigur per escriure el mongol**, que fins aleshores havia estat només una llengua parlada: el fet que Gengis ordenés a tots els seus generals que aprenguessin a llegir i a escriure permet imaginar que ja tenia al cap formes més estables d'organització. Va ser també en aquesta assemblea que, després de premiar a tots els familiars i seguidors lleials que constituïran a partir d'ara el nucli dur de les conquestes mongols, va estructurar **un cert aparell judicial** i va dictar les **primeres disposicions generals**: alguna d'elles, com la que prohibia les ràtzies, els raptos i els robatoris, xocaven frontalment amb les tradicions de l'estepa.

La religió, amb la que tan sovint els fundadors d'imperis estructuren les seves conquestes, no va ser mai un instrument de poder en mans de Gengis Khan: els xamans li van concedir la benedicció del cel, Tengri, però quan, després del *Gran Quriltai*, van començar a intrigar, Gengis va fer matar al gran xaman.

2. La conquesta de la Xina del nord

Poc després del *Gran Quriltai*, l'any 1209 els uigurs, un poble sedentaritzat, refinat i molt culte que vivien en el que avui és la província xinesa del Xinjiang, van oferir el seu vassallatge a Gengis per alliberar-se del impostos cada cop més gravosos que els imposaven els Kara-khitai. La incorporació dels uigurs proporcionaria a Gengis Khan el primer nucli de **col·laboradors competents**: amb ells aprendrà els rudiments de l'administració i un d'ells, Tara-Tonga, es convertirà en un dels més grans funcionaris de l'imperi. De fet, els mongols van poder organitzar el seu imperi gràcies a la incorporació, voluntària o involuntària, de pobles de tradició nòmada que dominaven bé les tècniques dels sedentaris.

Els uigurs els van proporcionar també el **cos d'intèrprets** sense el qual els hauria estat impossible consolidar un imperi en què es parlaven més de 100 llengües, de les quals els mongols no en coneixien cap. Van ser també els uigurs els qui van posar en marxa l'enorme **potencial de conquesta del nou imperi**, ja que els van incitar a lluitar contra l'imperi dels Xixia, la dinastia fundada pel poble tangut, que era d'origen tibetà i que controlava trams vitals de la ruta de la seda i encaria uns productes amb què també comerciaven els uigurs.

De fet, Gengis tenia ell mateix tres motius poderosos per llençar-se sobre els Xixia:

1) En primer lloc, tants anys de lluites havien consolidat l'imperi però havien destrossat l'economia nòmada: els ramats havien minvat molt i calien pastures noves per alimentar nous caps. Gengis va saber sempre que l'havien anomenat "khan" amb l'esperança del botí i que per tal de triomfar havia d'alliberar Mongòlia tant de la confusió política com de la incertesa econòmica. Tot i que l'exèrcit mongol no va arribar mai a les xifres exorbitants que li atribueixen els vençuts –sempre es va mantenir entre 100 i 125.000 homes–, tots ells anaven a la batalla amb uns cinc animals de recanvi: això explica i limita molts dels seus moviments, així com la irritació que camperols i ciutadans provocaven en els mongols pel mal ús que feien de la terra. L'any 1209 Gengis necessitava pastures fresques pels seus lleials seguidors i els Xixia en tenien en abundància. I, per altra banda, no hi havia el perill que els seus veïns, l'estat Jin dels jürchen, corressin a ajudar-los, ja que feia dècades que ambdós eren enemics jurats.

2) En segon lloc, Gengis era molt conscient de la importància del comerç: entenia molt millor el món de les caravanes que el de les ciutats i les muralles. El món dels uigurs, ple de rics oasis que devien la seva prosperitat al gran comerç, li va confirmar que taxar el gran comerç podia ser una font

d'ingressos més constant que arreplegar botins. Les fonts deixen constància del fet que Gengis va intentar en alguna ocasió negociar una pau que garantís expressament el fluir comercial. Les rutes de comerç formaven ja aleshores un teixit espès que lliscava des de la Xina fins els grans centres de l'Àsia central, l'Índia i Pèrsia: a la llarga, les conquestes de Gengis cobriran exactament aquest teixit; a la curta, començarà la seva expansió pel punt que cobria el tram essencial de la ruta, el regne dels Xixia.

Gengis Khan conquerint una ciutat.

3) En tercer lloc, Gengis tenia una ambició inexhaurible de poder; i si bé la tradició mongol concedia al khan un poder il·limitat en temps de guerra, li reduïa molt en temps de pau. Les conquestes fulgurants de Gengis Khan semblen obeir més a aquesta necessitat de conservar un poder absolut que a una necessitat preconcebuda de conquerir el món, que per altra banda encara no coneixia.

Però conquerir un regne de sedentaris amb sistemes d'irrigació complexos i ciutats emmurallades per tot arreu no era tan fàcil: intentar-ho representava ja de *per se* un canvi significatiu pel que fa a les relacions dels imperis nòmades de l'estepa amb els sedentaris. Feia més d'un mil·lenni que els imperis nòmades –xiongnu, turcs– se succeïen a les estepes i dirigien regularment ràtzies contra els sedentaris. També des d'aleshores, components sedentaritzats de les tribus nòmades havien agafat el poder a porcions importants del país: al llarg dels segles, els xianbei, xiongnu, tuoba, qidan o els jürchen havien anat proclamant els seus propis imperis a la Xina del nord. !

Conquerir un imperi, però, era una altra cosa: el mateix Gengis es va limitar inicialment a destruir canals i tanques per recuperar terres per les pastures. Les ciutats emmurallades els plantejaven problemes amb els quals mai s'havien enfrontat: les epidèmies –inevitables en les aglomeracions forçades dels setges– s'enduien indiscriminadament assetjats i assetjadors, i aviat va ser evident que per rendir ciutats emmurallades els calien cossos d'enginyers. Gengis Khan, que era sempre partidari d'una política realista, es va conformar aleshores amb una pau que garantís les noves pastures i els ingressos del comerç, i així l'imperi dels Xixia, tot i que minvat, va poder sobreviure un parell de dècades. !

El debilitament dels Xixia posava a Gengis en contacte amb la dinastia Jin, instal·lada a la part oriental del nord de la Xina, on els jürchen, procedents de Manxúria, governaven sobre una població de xinesos i qidan, heretada de l'anterior imperi Liao que aquests darrers havien mantingut en aquesta zona. Els qidan eren de parla mongol, tenien una gran experiència administrativa, i el seu imperi, que havia establert muralles i guarnicions en el cor mateix de Mongòlia, havia sintetitzat molts aspectes de les cultures mongol i xinesa. Però amb l'establiment de la dinastia Jin dels jürchen, els qidan havien quedat

desplaçats i el seu descontent es va sumar al de la majoria xinesa de la Xina del nord, dominada ara pels uns ara pels altres.

Per a molta gent, l'amenaça de Gengis a la dinastia Jin era prometedora: els desertors xinesos i qidan que afluïen al campament del Khan li van proporcionar una visió precisa de la crisi interna dels Jin i li van aportar al mateix temps el coneixement necessari de les tècniques de setge que havia trobat a faltar en els seus atacs previs als Xixia. El 1211, Gengis es va llençar sobre l'imperi Jin, que tenia un exèrcit deus vegades superior al seu: mai els hagués vençut sense el recolzament de gran part dels qidan i d'un nombre molt considerable de xinesos amb els quals Gengis va poder crear els cossos d'enginyers militars que l'acompanyarien a partir d'aleshores. La duresa de la campanya –en la qual Gengis va ser ferit per una fletxa mentre les epidèmies s'enduien bona part del seu exèrcit– expliquen la violència de la reacció mongol: el 1215 Gengis va assetjar i va conquerir Pequín –aleshores anomenada Zhongdu, “capital del centre”– on les seves tropes es van lliurar a un bany de sang i a un mes de saqueig. 🗡️

La Xina del nord va quedar arruïnada, mentre els camperols errants afamats es confonien amb els bandits. Tot i així, la cort dels Jin dels jürchen es va refugiar a Kaifeng i no es va donar per vençuda i, tot i que Gengis va deixar a la Xina a un dels seus millors generals, tant ell com aquest van morir abans de la rendició total dels Jin el 1234: en contra del que es diu, les campanyes mongols rara vegada van ser guerres llampec.

Tampoc estaven especialment preparats per a governar aquelles noves terres. Les tropes mongols tenien una gran mobilitat basada en els recanvis de cavalls que portaven amb ells, i en les tàctiques d'avançar i retrocedir que eren habituals a les grans caceres: de fet, el costum de comptar les peces abatudes feia que els mongols comptessin sempre les víctimes. La seva insòlita mobilitat, que multiplicava visualment el seu nombre, aterrava als seus enemics, i el seu domini dels cavalls –sobre els que un estrep curt els permetia posar-se dempeus i disparar tant endavant com enrera– es completava amb uns arcs excepcionalment eficaços amb els que destrossaven objectius a 250 metres de distància. Però els mongols mai haguessin pogut assentar-se en el territori de la Xina del nord sense la col·laboració dels qidan. 🗡️

Els èxits de Gengis Khan són menys el resultat de la seva capacitat militar –al cap i a la fi algunes de les seves gestes més espectaculars, com la conquesta de Pèrsia i Rússia, les van fer els seus generals a milers de quilòmetres d'ell i gairebé per iniciativa pròpia– que de la seva habilitat política i administrativa.

3. La destrucció de l'Àsia central

Quan Gengis encara no havia acabat de conquerir encara ni els Xixia ni els Jin, les notícies que li arribaven de l'Àsia central el van dirigir cap allí. Aleshores funcionava ja el *yam*, el sistema de correus mongol instituït per Gengis, en què les postes a intervals fixos garantien una transmissió molt ràpida de la informació. Per altra banda, el col·lectiu de mercaders musulmans que veia amb satisfacció el recolzament decidit del Khan al gran comerç, el mantenia constantment informat de la situació dels territoris per on passaven les grans rutes. Per ells va saber Gengis les barbaritats que cometien els usurpadors dels Kara-khitai: la crucifixió del principal *imam* de Khotan a la porta de la madrassa va permetre a Gengis presentar-se a les portes de Kashgar i ser-hi rebut com un alliberador.

La conquesta del regne de Kara-khitai va posar a Gengis en contacte directe amb un altre regne, situat més cap a occident, constituït de feia poc: el del Sha de Juarezm, Muhammad, que cobria un territori immens sobre el que avui són les repúbliques ex-soviètiques de l'Àsia central, Afganistan i Iran.

Les fonts expliquen que Gengis hauria preferit no anar a la guerra, ja que estava en plena campanya de la Xina, i que per aquest motiu va fer una oferta explícita de pau a Muhammad per tal de conservar obertes les grans vies comercials. Muhammad tenia més interès que ningú en aquest punt ja que algunes de les ciutats més riques del món –Samarcanda, Bujara, Khiva, Merv, Herat, Balkh, Nishapur– estaven en el seu territori i es nodrien d'aquest comerç: aquestes eren les riquíssimes terres de la Transoxiana des d'on els mercaders sogdians havien controlat durant segles els trànsits entre la Xina, Pèrsia i l'Índia.

Però el tracte que tant un dels seus governadors com ell mateix van donar als enviats successius de Gengis –brutal i vexatori al mateix temps–, van fer enfurismar al Khan: el terror que evoca la menció dels mongols està directament relacionat amb la terrible devastació que es va abatre sobre l'Àsia central entre el 1219 i el 1221. Les ciutats que oferien resistència eren destruïdes i la seva població exterminada: més d'una, com Bamiyan i Balkh simplement van desaparèixer del mapa. En la majoria dels casos, els setges –en què ara els mongols comptaven amb la total eficàcia dels enginyers xinesos– acabaven amb la massacre de les tropes defensores i un saqueig desenfrenat, mentre els artesans eren enviats a Mongòlia i la resta de la població masculina es destinava a servir de carn de canó a l'exèrcit. Un cop fet el recompte els carruatges plens de botí i de dones marxaven cap a Mongòlia: les riqueses incabables amb què Gengis Khan va cobrir als mongols van ser decisives per a cimentar la lleialtat de tots els clans i per a garantir la pau i la prosperitat en el seu territori original. ❗

La destrucció que van fer els exèrcits mongols a l'Àsia central va ser tanta que es va convertir en una arma en sí mateixa: el terror paralitzava a les víctimes.

Un dels que van escapar de Bujara corria traumatitzat per la plana repetint sense parar: "Van venir, van assaltar, van cremar, van matar, van saquejar i van marxar". Els cronistes contemporanis –sempre pertanyents als vençuts i sempre aterrats– desorbiten les xifres al màxim, i atorguen nombres inversemblants de morts a moltes ciutats.

Però altres destruccions van resultar tan o més devastadores a llarg termini: amb la xarxa de canals subterranis de rec destruïda i la població de camperols dispersada o morta, l'estepa i el desert van recuperar el que segles de civilització els havien laboriosament arrencat. Privades de la seva base agrícola, moltes de les ciutats de l'Àsia central es van empetir o van desaparèixer del tot.

Tot i així, va aconseguir incorporar a la seva administració gent de molta qualitat: els mercaders musulmans Mahmud Yalawach al-Khwarizmi i el seu fill Ma'sud organitzarà, com havia fet Yelu Chucai a la Xina del nord i Tara-Tonga entre els uigurs, tota l'administració dels nous territoris. A la llarga, la incorporació de funcionaris i comerciants dels pobles vençuts convertiria als mongols en continuadors dels mateixos imperis als que havien destruït. ❗

L'explosió mongol va causar un **immens desplaçament de gent**. Inicialment van deportar milers d'artesans a Karakorum, però després els van fer treballar als seus llocs d'origen. Entre els servidors dels mongols hi havia molts francs, però els més nombrosos, de lluny, eren els musulmans. La gent, però, no va ser l'única en desplaçar-se: les mosques i les rates seguien als cavallers mongols i amb ells va venir **la pesta**: a partir del 1340, la plaga comença a avançar cap a Samarcanda i d'allí cap a Occident, mentre a la Xina arriba en ple desbordament del riu Groc. Al final dels Yuan, inundacions, rebel·lions i pesta es cobraran més de 7 milions de morts.

L'expansió dels mongols per l'Àsia provoca també un **gran aiguabarreig de religions**, que els khans toleraran i afavoriran a canvi que monjos de totes les sectes preguin als seus déus pel Gran Khan. La religió original dels mongols, el **xamanisme**, era massa poc estructurada per poder-se oposar a les grans religions que es creuaven per l'Àsia: totes les grans religions de la ruta de la seda –nestorians, maniqueus, zoroastrians, budistes de totes les corrents, musulmans de totes les sectes, taoistes– van trobar un lloc a la cort de Gengis Khan, interessat sobretot per les seves fórmules màgiques i habilitats mèdiques, i capaç de mantenir llargues i polèmiques converses amb tots els clergues.

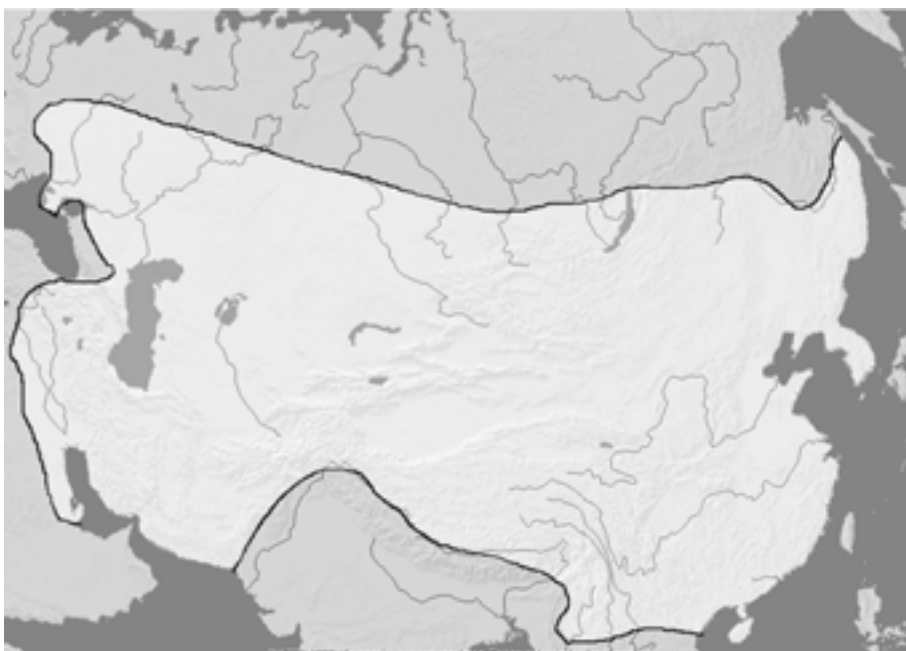
La més famosa d'aquestes converses va tenir lloc en ple Hindukush, on Gengis Khan va convocar a un vell i famosíssim monjo taoista xinès, Changchun, que va accedir a creuar mitja Àsia per entrevistar-se amb ell: els seus diàlegs van quedar enregistrats en turc, xinès, persa i mongol i el monjo se'n va tornar a la Xina carregat d'honors i d'exempcions d'impostos.

L'any 1224, mentre Gengis tornava cap a Mongòlia, els seus generals Jebe i Subotei van sortir a perseguir el Sha de Juarezm, i un cop el van haver mort a

les vores del mar Caspi, van destruir Geòrgia – un estat riquíssim en el zenit de la prosperitat– Azerbaidjan, Armènia i els principats russos del sud. Amb 40.000 homes van recórrer 20.000 quilòmetres en quatre anys i van tornar amb una informació precisa de com era l'Islam i el món europeu que s'estenia pels marges de Rússia. Mentre, el seu altre general, Muqali, havia reunit tota la informació possible sobre l'altre gran imperi xinès, el dels Song del sud, i les relacions amb el sud-est d'Àsia: a principis del segle XIII cap savi en el món podia emular el coneixement geogràfic de Gengis Khan.

Mentre el seus generals feien aquestes conquestes, Gengis va tornar a Mongòlia i hi va organitzar una immensa cacera en la qual 100.000 homes van batre un radi de 600 quilòmetres amb un ordre tan estricte i unes tàctiques tan elaborades com les del camp de batalla.

Gengis Khan va sortir encara de Mongòlia una vegada més, per tal de castigar als Xixia de la lleialtat dels quals desconfiava profundament. La campanya, iniciada el 1226, es va saldar amb un bany de sang terrible i amb l'aniquilació total dels tangut: però també va ser allí on va morir Gengis Khan. La represàlia dels mongols va ser terrible i va implicar la matança de tota la població i de la de totes les persones o animals amb què es va creuar la processó funerària que duia les despulles de Gengis cap a la muntanya sagrada del Burkhan Khaldan.

L'extensió de l'imperi mongol en el segle XIII

4. Els mongols a la Xina

A diferència del que havia passat amb els altres imperis de l'estepa, la mort de Gengis no fa ni desfer l'imperi ni mitigar l'ímpetu dels mongols, que duraria tres generacions: els conqueridors de Mesopotàmia i la Xina –Hulegu i Kubilai Khan– seran néts de Gengis Khan.

A Gengis el va succeir el seu tercer fill, Ogodei, que va agafar el títol de *khagan* o “emperador”: quedava per damunt dels seus altres germans entre els quals es va dividir l'imperi.

D'aquesta divisió i de les conquestes posteriors sorgirien finalment el khanat Chagatai, amb l'Àsia central, el Pamir i la Transoxiana; l'Imperi Il-khan, que des de l'Àsia central fins l'Àsia menor heretava la major part de l'imperi abbasida, és a dir Pèrsia i Mesopotàmia; el Khanat de la Horda d'Or, que anava des de l'Àsia central fins les vores del Danubi; i l'Imperi del Gran Khan, amb Mongòlia i la Xina.

El fill de Gengis, Ogodei (1229-1241), va continuar la política expansiva del seu pare i, mentre els exèrcits mongols arribaven a Viena i a Corea, va reprendre les campanyes contra els Jin: Kaifeng va caure el 1233. Pels mongols, però, la Xina eren sobretot terres per repartir: un dels nous governadors mongols va proposar exterminar tota aquella població de camperols miserables que no servien per a res, arrasar les ciutats que interrompien el paisatge i dedicar tota la terra a pastures.

La Xina del nord es va salvar gràcies a Yelu Chucai, un jove i aristocràtic funcionari qidan que va presentar a Ogodei un càlcul del que es podria treure d'aquelles terres en aparença tan miserables si es reorganitzaven: l'enumeració dels milers de cavalls, rotllos de seda i mesures de blat que sortirien anualment d'aquestes terres sense cap mena de risc per a les seves tropes va convèncer definitivament a Ogodei i va garantir de per vida a Yelu Chucai un càrrec de la màxima confiança.

Yelu Chucai va fer el possible per crear una **administració centralitzada** en la línia de la tradició xinesa, començant per establir un cens l'any 1236: quan Ogodei el va utilitzar en part per repartir terres exemptes d'impostos entre els seus seguidors mongols, van començar a perfilar-se els límits de l'actuació de Yelu Chucai. Malgrat que va aconseguir alliberar molts lletrats xinesos i donar-los llocs importants a l'administració civil, tampoc va aconseguir reintroduir els exàmens. La idea central de Yelu Chucai –establir un sistema de taxes just i universal que permetés el creixement econòmic i dotés

l'estat d'uns ingressos sanejats– va ensopegar amb el seu màxim fracàs al final de la seva vida quan uns mercaders musulmans de l'Àsia central van proposar una privatització de la recol·lecció d'impostos que resultava més immediatament lucrativa per l'estat mongol. Per aquest sistema, empresaris particulars competien per llevar els impostos d'un lloc determinat per un període determinat i l'estat atorgava la concessió al millor postor: tot el que aquest aconseguís recaptar i que anés més enllà de la suma pactada en el contracte de concessió, era per ell. Tot i les protestes de Yelu Chucai, aquest va ser el sistema que va prevaler, conduint inevitablement a unes demandes creixents per part del govern i a unes exaccions incontrolables a mans dels concessionaris: a la llarga, l'explotació mongol de la Xina aruïnaria el país.

El 1251, Möngke (1251-1259), va accedir al khaganat i poc després va iniciar la conquesta dels Song del Sud. El 1253 el seu germà Kubilai va conquerir Dali, capital del regne de Nanzhao i tot el Yunnan va quedar incorporat per primer cop a la Xina. L'any 1258, Möngke va conquerir el Sichuan, però als mongols els costaria encara dos dècades més per acabar amb els Song: la conquesta de la Xina va resultar ser molt més complicada que la de l'Àsia central i occidental. 📍

En el seu avenç cap al sud, els mongols es van trobar amb les mateixes dificultats que havien impedit als jürchen conquerir la Xina del sud: un terreny ple de llacs i maresmes gens adequat per a la cavalleria, amb canals creuant-se en totes les direccions, i amb quantitat de ciutats emmurallades que obligaven a desplaçar pesades infraestructures per l'assalt i disposar constantment d'un ampli cos d'enginyers; a més, els Song posseïen una poderosíssima flota fluvial contra la qual els mongols no es podien enfrontar. Finalment, els darrers lleials als Song es van anar replegant cap al sud i quan els mongols van conquerir Guangzhou, el que quedava de la flota va salpar a corre-cuita mentre el darrer servent devot de la dinastia es llençava al mar amb el nen emperador als braços i s'ofegaven tots dos.

Els mongols es van convertir en els primers conqueridors nòmades que governaven la totalitat del territori xinès.

El 1260, Kubilai, després de lluitar pel tro, es va proclamar emperador i va adoptar un nom xinès per la dinastia, Da Yuan (大元) o "Grans Orígens", un nom procedent del *Yijing*. Per tal de congraciarse amb els xinesos va traslladar la capital des de Karakorum, al cor de Mongòlia, a Shangdu (上都) "Capital Superior", al nord de la Gran Muralla, construïda segons el model de la Chang'an dels Tang; i va crear també una segona capital, Dadu (大都, Pequín), la "Gran Capital", o Khanbalik, la "Ciutat del Khan". La construcció de dues capitals

amb els luxes corresponents va representar un cost afegit que a la llarga va acabar pesant, més tenint en compte la despesa que implicava traslladar els milers de funcionaris i cortesans dues vegades l'any –la cort mongol passava l'estiu a Shangdu i l'hivern a Dadu– per un trajecte que durava 40 dies. ❗

Tot i que en molts aspectes Kubilai va mirar de comportar-se com un emperador xinès, la dinastia mongol no va acabar de tenir mai la consistència i estabilitat d'una veritable dinastia xinesa. Kubilai va restablir l'estructura de secretariat i sis ministeris que havien implantat els Tang i va preservar també la divisió entre governadors civils, militars i censors: la solidesa de l'edifici ideat pels Tang és aquí evident i més si tenim en compte que aquesta estructura administrativa va durar des dels Tang fins a principis del segle XX.

L'extensió de la Xina dels Yuan

Per tal de confirmar la seva legitimitat com a emperador xinès, va reintroduir els ritus confucians a la cort, va protegir els temples confucians, va reinstaurar el culte estatal a Confuci, i va exemptar de taxes als funcionaris confucians: l'any 1260 un funcionari xinès el va convèncer de crear un Departament d'Història per així recopilar i editar els documents històrics de les dinasties anteriors.

Però Kubilai es va negar també a acceptar altres aspectes de l'estat xinès tradicional. En primer lloc, els exàmens, per evitar quedar presoner dels lletrats confucians. La cort i l'administració estaven plenes de funcionaris xinesos – malgrat la llegenda, la majoria van col·laborar amb els mongols–, però pocs d'ells arribaven als llocs superiors ja que l'ingrés a la burocràcia venia determinat per l'estatus i molts dels que ingressaven no eren xinesos, sinó bàsicament gent procedent de l'Àsia central, uigurs i turcs. Kubilai, com queda ben evident en el llibre de Marco Polo, va afavorir sempre els estrangers: els arquitectes que van construir Dadu eren musulmans, el 1267 va arribar a la cort l'astrònom persa Jamal-al Din, es va establir un institut d'astronomia musulmana i es van contractar doctors musulmans i perses en la nova Acadèmia Imperial de Medicina. Sens dubte era una cort molt oberta a totes les influències, però la manca de proves competitives per ingressar al servei públic va inutilitzar els talents de la classe educada xinesa.

La forma d'organitzar l'estament militar escapava també del tot als paràmetres xinesos. En contra de la tradició confuciana, la jerarquia militar tenia ara

un estatus elevat i, a diferència del que havia estat la tradició xinesa, les tropes no procedien de la conscripció. L'exèrcit mongol estava organitzat en quatre cossos ben diferenciats:

- L'exèrcit format per mongols.
- Les guarnicions mongoles a zones ocupades.
- L'exèrcit Han, que agrupava a gent de la Xina del nord, xinesos, qidan i altres.
- L'exèrcit nou format per xinesos del sud.

Totes aquestes formacions es nodrien no de la conscripció, com havia estat la norma fins aleshores, sinó de famílies militars hereditàries, a les quals s'entregaven terres, esclaus per treballar-les i exempció d'impostos. A canvi havien de proporcionar un mascle pel servei militar, excepte les mongols, en què tots els homes feien el servei militar obligatori.

El sistema, però, es va degradar ràpidament: les famílies hereditàries mongols no estaven prou subvencionades per fer front als treballs agrícoles mentre tots els homes estaven a l'exèrcit, i els esclaus que tenien assignats, mancats d'un fort control, tendien a fugir: això les va arruïnar i al final de la dinastia les famílies militars eren tan pobres com els camperols xinesos pobres. Mancades de l'espina dorsal de l'exèrcit, les guarnicions mongols a les zones ocupades van ser totalment inoperants quan les grans rebel·lions del 1340. Queda el fet, però, que el principi de les famílies militars hereditàries no desapareixerà amb la dinastia, ja que serà adoptat posteriorment per les dinasties Ming i Qing. 🚫

En un altre aspecte crucial, el de **l'articulació legal**, Kubilai va deixar de banda la tradició xinesa. En arribar els mongols, els codis xinesos tenien ja més de 1.500 anys d'història i el codi vigent, el dels Tang, havia estat adoptat fins i tot pels Jin. Els mongols havien portat amb ells la Yasa, una recopilació de sentències de caire consuetudinari que, segons la tradició –molt discutida–, hauria estat promulgada per Gengis: però la societat xinesa era massa complexa per ser governada per una llei consuetudinària.

Per tal de fer front a aquest problema, els mongols **van dividir la població en quatre classes**, amb privilegis decreixents.

- 1) Dalt de tot hi havia **els mongols**, que eren els que tenien l'estatus més alt.
- 2) Després venien **els semuren** (色目人), gent de procedència barrejada, una categoria que agrupava als aliats dels mongols, majoritàriament la gent de l'Àsia central, turcs, perses i siris. Aquests eren molt importants en l'administració financera del govern, actuaven com a empresaris dels aristòcrates mongols i gaudien de privilegis especials com a financers. Organitzats en gremis, finançaven el comerç de caravanes i feien préstecs a un interès altíssim.

3) El tercer grup eren els **hanren** (漢人), els homes de Han o xinesos, que incloïa a tots els habitants de la Xina del nord, xinesos, qidan, jürchen i coreans.

4) Per sota de tot quedaven els **nanzi** (南子) o gent del sud –anomenats també de forma vexatòria **manzi** (蠻子) o bàrbars, que eren el 80% de la població xinesa que vivia al sud.

Aquesta divisió quadripartita afectava totes les esferes de la societat: l'entrada a l'administració, el tractament legal i les taxes, i consagrava una diferència que el tracte quotidià mantenia viva, ja que la disparitat entre mongols i xinesos era frapant a la vida quotidiana: els primers es vestien amb cuir i pells, menjaven productes làctics i formatges, bevien llet fermentada d'egua, no es rentaven mai, no tenien cognoms, les seves dones eren més lliures i les seves característiques físiques eren diferents de les xineses. Mongols i semuren es jutjaven d'acord amb les lleis musulmana i de l'Àsia central i els xinesos segons els codis xinesos: tot i que hi havia tribunals per jutjar els casos que afectaven a persones de classes i codis diferents, els mongols hi conservaven un tracte preferent.

A diferència de gairebé totes les altres dinasties d'ascendència bàrbara –només els Liao havien establert una doble legislació per qidan i xinesos– Kubilai no va intentar mai proclamar un codi de lleis uniforme aplicable a tots els diferents pobles que ell governava. Cap al final de la dinastia, l'any 1323, es publicarà una recopilació que intentava reconciliar la tradició xinesa amb la pràctica mongol, però els mongols mai van acceptar els codis legals xinesos anteriors.

Malgrat que Kubilai va donar senyals evidents de respecte pels confucians, i va fer educar el seu hereu aparent per tutors confucians, la supressió dels exàmens i la clara preferència de Kubilai pels estrangers en la seva administració, van afectar seriosament les expectatives professionals de les grans famílies de notables, acostumades a situar com a mínim un dels seus fills dins de la carrera administrativa. 🚫

Les grans famílies, que sempre havien tingut una doble font de poder –en les seves propietats agrícoles i en l'administració– es van decantar cap al camp, mentre la seva branca urbana mirava de buscar ocupacions alternatives –o de conformar-se en ocupar càrrecs menors dins de l'administració.

Uns quants es van fer endevins, molts es van fer tutors, alguns es van retirar a les acadèmies neo-confucianes, i molts es van fer metges: amb els Yuan la professió mèdica adquirirà un prestigi inigualat.

Per altra banda, una part important de la gent de talent, que en altres circumstàncies s'hagués orientat cap a la carrera burocràtica, es va dedicar a professions que els posaven més en contacte amb la vida –i la llengua–

quotidiana: el teatre –la gran aportació dels Yuan a la literatura xinesa– en sortiria beneficiat.

No es tracta, però, d'un invent sobtat: el teatre tenia ja una llarga història abans d'arribar a la seva forma clàssica amb Kubilai Khan. Havia estat molt important a les ciutats Song sota diverses formes, des de narradors d'històries, acompanyats amb música, fins a titellaires i companyies teatrals. Ens consta també que el teatre va ser important amb els Jin. Però és amb els Yuan que el teatre xinès arriba a la seva plenitud: l'impuls proporcionat per aquells que en altres circumstàncies haguessin fet llargues carreres administratives i polítiques ajuda a explicar aquesta eclosió.

Però aquest teatre no és en cap cas un subproducte del món dels lletrats. Profundament popular, acompanyat sempre de música, el fet d'estar escrit per audiències populars l'inclinarà a utilitzar una llengua més versàtil que el xinès clàssic: és en aquest teatre que apareix per primer cop la llengua vulgar, motiu pel qual els literats de segles posteriors el van menysprear, negant-li la categoria de gènere literari propi. La seva revalorització com a gènere literari va haver d'esperar al segle XX. Aquest teatre anava sempre acompanyat de música. Una apreciació molt diferent va merèixer entre les classes cultes la pintura Yuan, que compta amb alguns dels noms més destacats de tota la història de la pintura xinesa: Zhao Mengfu (1254-1322) i Ni Zan (1301-1374).

Temes teatrals

Una part significativa de les 171 obres de teatre Yuan que han sobreviscut tenen temes basats en materials anteriors: el matrimoni de la princesa Wang Zhaojun amb un xiongnu; el viatge de Xuanzang a l'Índia per anar a buscar la llei, les maquinacions de Zhuge Liang durant els Tres Regnes, el drama dels amors i la mort de Yang Guifei, la concubina imperial.

Ni Zan, *Rierols tranquils i pins a l'hivern*

Un altre punt de fricció de mongols i confucians era la protecció que els mongols donaven a totes les religions: aquesta pluralitat religiosa i la proliferació de temples budistes, taoistes, musulmans i nestorians xocava amb les doctrines neo-confucianes.

Els mongols practicaven el **xamanisme** però mai van intentar imposar-lo als seus súbdits: el període Yuan va ser de **gran llibertat religiosa**. ❗

Els privilegis que Gengis havia atorgat als taoistes arran de la visita de Changchun al llunyà Hindukush no van trigar a estendre's a budistes, nestorians i confucians. Les rivalitats entre budistes i taoistes puntejarien tot el regnat de Möngke, generant llargues rondes de debats entre els anys 1255 i 1258 entre ambdues religions: ecos d'aquests debats es retroben a la narració de Rubruck.

Guillem de Rubruck

Originari de Flandes, fou enviat l'any 1253 pel rei de França Lluís IV i per Innocenci IV a Mongòlia, en el moment de la sisena croada, per tal de sol·licitar l'aliança dels mongols contra els musulmans. Va aconseguir una entrevista amb Möngke a Karakorum, on va residir-hi entre el 1253 i el 1254.

El biaix cap al **taoisme** dels primers khan va canviar amb l'arribada a la cort d'un lama tibetà, 'Phags-pa, que va inclinar als mongols cap al budisme tibetà atrets pel seu acolorit cerimonial i pel seu èmfasi en la màgia. Per altra banda, el lamaisme, una amalgama del budisme indi i de la religió nativa tibetana bon, era una religió més sofisticada i universal que el xamanisme natiu dels mongols. Les fórmules, encanteris i poders màgics dels lames –capaços tant de curar com de perjudicar– eren una forma de budisme practicat per un poble rude i no agrícola com els mongols mateixos i a partir de l'any 1260 el budisme del lames va ser netament afavorit, tant en el finançament dels seus temples com en el biaix de les lleis: pegar o insultar a un lama es castigava tallant la mà o la llengua. Amb Kubilai els centres budistes van arribar a ser 42.000 i va haver-hi 213.000 monjos i monges, la majoria lamaiestes: a canvi, l'any 1260 'Phags-pa va atorgar la legitimació budista als emperadors mongols. Però el lamaisme mai va penetrar en el món xinès i fins i tot els mongols de la estepa no el van adoptar fins al segle XVI.

Una altra religió que jugaria un paper important amb els mongols seria la **nestoriana**, una heretgia cristiana condemnada pel Concili d'Efes el 431 consistent en distingir dues persones en Crist, la divina i la humana. Expulsats de l'església, els nestorians van conservar una gran flexibilitat tant pel que fa als seus rituals com als costums dels altres pobles. En el moment de la seva exclusió els nestorians eren un grup influent, amb poderosos contactes en el món dels negocis, i la seva marginació religiosa del món romà els va escorar cap el món persa on hi van multiplicar els monestirs. Quan els perses els van començar a mirar amb mals ulls per la seva procedència romana, els nestorians van seguir els passos dels seus parroquians, una gent que, com totes les diàspores, es dedicaven essencialment al comerç.

Lluny de la capital, en els confins de l'imperi persa, la connexió nestoriana va acabar dominant les rutes comercials amb el llunyà orient. La seva popularitat en el món de les estepes va ser immensa: els àrabs els van protegir de forma tan clara que els nestorians van desplaçar la seva seu de Ctesifonte a

Bagdad i els mongols –com van poder comprovar tots els viatgers medievals europeus–, els van convertir en consellers predilectes. Els bisbats nestorians s'estenien per tota la ruta de la seda i els seus monestirs eren parada obligatòria per totes les caravanes que circulaven entre Sogdiana i Síria.

Els festivals nestorians, la magnificència de les relíquies que transportaven, la seva reconeguda competència mèdica i el seu coneixement dels procediments administratius els van introduir a totes les corts de l'estepa: els nestorians van proporcionar a l'estepa una massa crítica de gent culta, consellers perspicaces i metges competents, sense fidelitats restrictives a una tribu concreta. Capaçs com els xamans de curar al mateix temps cossos i ànimes, aportaven en canvi una visió més universal. ❗

Amb els Tang els nestorians havien estat molt importants a la Xina: l'estela de Xi'an que en fa al·lusió, testimoni palpable de la seva presència a Chang'an, és de l'any 781. Atrapats per la prohibició de totes les religions estrangeres del 841, la seva importància a la Xina va disminuir sense desaparèixer del tot. Tot i això, però, es van mantenir a l'estepa, on formaven el rerefons de molts regnes: aquesta va ser la primera gran religió amb què van entrar en contacte els mongols: sense anar més lluny, uigurs, naiman, kereits i onggud eren pobles nestorians en veïnatge directe amb els mongols.

El pes dels nestorians a l'Àsia central els va convertir en uns aliats inestimables pels mongols. La seva vinculació amb els Yuan els va portar al cim del poder i de la fama: Rabban Sauma, el monjo nestorià xinès que va viatjar de la Xina a Pèrsia, Bagdad i Europa a finals del segle XIII dóna un quadre vivíssim de la vitalitat i connexions dels centres nestorians. La fluïdesa del comerç en el món unificat per la *Pax Mongolica* i les marcades preferències dels khan pel estrangers els va proporcionar una prosperitat il·limitada: a la llarga però la identificació resultarà excessiva i les desventures de l'imperi els arrossegaran. ❗

La importància de les religions vàries en l'imperi mongol és inseparable del paper que jugaven els estrangers en la **nova economia**. Kubilai va promoure expressament l'*ortaq*, l'associació de mercaders, bàsicament musulmans, que controlaven el comerç per la ruta de la seda: finançaven les caravanes que anaven cap a l'oest carregades de sedes i ceràmiques xineses i, a canvi, rebien privilegis per la recollecció d'impostos. De fet, la incorporació de la Xina a l'imperi mongol no va aportar grans beneficis als xinesos ja que la majoria del comerç estava en mans estrangeres i la majoria dels profits del comerç sortien de la mateixa Xina.

Mariners i mercaders àrabs i perses eren nombrosos a les ciutats de Guangzhou i Quanzhou (el Zayton de Marco Polo), on hi tenien barris propis, i els seus negocis no es limitaven només al gran comerç sinó que tenien també la concessió de la recollecció dels impostos.

Tots els musulmans de la Xina pertanyien als *semuren* i eren una classe separada amb privilegis especials: molts eren mercaders i ajudaven en el govern

per les seves capacitats financeres, mentre altres eren experts en astronomia, medicina, armes o arquitectura. !

Kubilai va prendre també un seguit de mesures per tal de facilitar la comunicació interior: per proveir Dadu, la Gran Capital, amb el gra del sud, es va fer un ramal del Gran Canal que arribava a la ciutat i que anava vorejat per un camí empedrat de 1.760 quilòmetres. Kubilai va establir també 1.400 estacions postals, dotades amb 50.000 cavalls, 4.000 carros i 6.000 vaixells. El servei postal, amb campanetes als cavalls per advertir de la seva arribada a les postes del camí de forma que el relleu fos immediat, podia fer 400 quilòmetres en un dia: mai la informació havia circulat amb una eficàcia semblant. És evident, per altra banda, que la reunificació de la Xina va encoratjar l'activitat econòmica.

Però l'impacte d'aquestes millores va ser molt desigual en el nord i el sud de la Xina.

El nord de la Xina no es va refer mai de la conquesta i explotació inicials, en què moltes de les terres estatals i privades es van confiscar i donar a l'aristocràcia mongol i als establiments budistes. Aquests actes i les fortes taxes van arruïnar molts camperols i es va produir una segona onada d'emigració cap al sud. Els mongols concedien terres als seus seguidors en premi pels serveis prestats i aquestes terres anaven acompanyades d'aquells que les treballaven, que eren autèntics serfs. L'excessiva explotació d'aquests serfs va convertir a molts d'ells en emigrants i les sublevacions camperoles finals de la dinastia apunten a què les condicions de vida dels camperols eren molt dures. És evident que la invasió mongol va tenir un efecte catastròfic al nord de la Xina i que hi va haver un **gran descens demogràfic**.

La població combinada que amb els Song i els Jin era de 100 milions de persones havia baixat a 70 en el cens de 1290. És possible que el cens no estigués ben fet, però els censos inicials que posteriorment van fer els Ming semblen confirmar un descens encara més dràstic.

Kubilai va intentar fer front al problema creant grups de 50 famílies per rompre noves terres, millorar la irrigació i el control de les inundacions i augmentar la producció de seda. Al mateix temps, però, les obres que duïen el Gran Canal des de Hangzhou a Pequín van recaure principalment sobre les poblacions al nord del riu Huai: els sofriments que acumularà aquesta regió permeten entendre que les rebel·lions que acabaran amb els mongols arrenquessin d'aquí.

El sud va patir menys a mans dels mongols, aclaparats pel volum de la població i disposats a deixar en peu les estructures socio-econòmiques – és a dir el poder dels notables locals– sempre i quan els proporcionessin els ingressos estipulats. Tot i això, els impostos dels mongols van resultar sempre gravosos, sobretot quan Kubilai, per tal de poder finançar la construcció de les dues capitals i el Gran Canal, a més de les costoses expedicions exteriors, va

aplicar els mètodes que li dictaven els seus consellers musulmans i que implicaven un creixement imparable de les taxes. El fet que, per garantir l'estabilitat de la producció, fixés a les famílies d'artesans en les seves professions i que, per assegurar la disponibilitat financera, manipulés la moneda i iniciés el procés inflacionista que acabaria amb els mongols, deixa sota sospita la visió de prosperitat extrema del sud que proporciona Marco Polo. De tota manera, el sud, on hi florien indústries de seda, ceràmica i fins i tot de cotó, va ser sempre la zona clau de l'economia mongol. ❗

Un altre element que carregaria seriosament les finances estatals va ser el de les **expedicions exteriors**. La necessitat de, seguint els costums de l'estepa, premiar als seus seguidors amb terres, obligava a perpetuar les conquestes. Per altra banda, la flota heretada dels Song els proporcionaven instrument idoni per estendre's per mar. En aquest sentit, els Yuan constitueixen, juntament amb els Song i amb la primera etapa dels Ming, al gran període d'expansió marítima del món xinès.

Kubilai enviar una expedició al Japó l'any 1274 i, quan va tenir tota la Xina conquerida, va organitzar un segon atac massiu el 1284. Quan tots dos atacs van fracassar, el khan es va concentrar en Vietnam i Birmània i l'any 1282 les flotes mongols van atacar Java: malgrat que aquestes expedicions pel sud-est d'Àsia van aconseguir la submissió ritual dels líders locals, no van aconseguir expandir el territori que estava sota control mongol. La situació no va ser gaire millor a les fronteres del nord on arribaven els atacs constants del nét d'Ogodei, Khaidu: finalment, Kubilai es va haver de concentrar en conservar Mongòlia i va haver d'abandonar tota intenció sobre aquests territoris.

Els darrers anys de Kubilai es van veure enterbolits pel fracàs de les expedicions estrangeres, pels seus problemes de salut i pels problemes successoris. Al final de la seva vida la salut de Kubilai, que va regnar 34 anys, va empitjorar molt. Els banquetes constants i les begudes contínues li van desencadenar reumatisme i gota, i estava tan gras que no podia ni caminar. Kubilai havia designat com hereu aparent el seu fill Zhenjin, curiosament educat pels confucians, però aquest va morir el 1285. Una forta depressió, agreujada per la mort de Chabi, la seva dona principal, lamaista fervent i amb una gran influència, marca els darrers anys del Khan.

5. El final dels mongols

En morir Kubilai el va succeir el fill de Zhenjin, Temür, que va regnar com emperador Chengzong des de 1294 fins el 1307. El seu regne, durant el qual es va firmar la pau amb Japó, va veure la continuïtat de moltes de les polítiques iniciades per Kubilai, i va ser de raonable prosperitat. Però als mongols els van mancar figures notables en el tron i no va haver-hi cap altre Kubilai.

En morir Temür el 1307, el govern mongol es va degradar amb 7 governants en 26 anys, mentre el pèndol entre els emperadors partidaris de seguir la tradició xinesa i aquells decidits a recuperar la de l'estepa oscil·lava de forma dramàtica. Tot era massa complex: a l'ús de **4 escriptures** –xinès, 'phags-pa, uigur i persa– i al manteniment de **dues capitals** amb milers de funcionaris desplaçant-se dos cops l'any d'una a l'altra, cal afegir la **corrupció generalitzada** i la **ineficàcia administrativa**.

Després d'una etapa desastrosa amb el seu successor, Khaishan (Wuzong) (1308-1311) que, sense cap idea de com fer funcionar un estat, va començar a designar com a ministres a monjos budistes i taoistes i a actors de tota mena, un nou període de prosperitat va venir amb Ayurbarwada (Ren-zong, 1311-1320), que havia absorbit la cultura xinesa més que cap dels altres emperadors.

Convençut de la necessitat d'unes finances sanejades, Ayurbarwada va intentar fer un cadastre que permetés detectar els latifundis que evadien impostos, però això va concitar les ires dels terratinents. L'any 1315 va reinstaurar els exàmens, tot i que als mongols i als no xinesos se'ls preparaven exàmens sobre textos més fàcils i que s'aplicaven quotes racials al número de candidats admesos. Malgrat això, va ser un esforç consistent i la tria dels textos que constituïen el currículum tant dels exàmens complets com dels abreujats es mantindria duran les dues dinasties posteriors. Però era una mesura molt impopular entre els mongols i, tot i que aquests exàmens només afectaven als rangs més baixos de l'escalafó i que només van reclutar al 4% dels funcionaris, van alarmar a l'elit mongol. L'any 1335 els exàmens van ser cancel·lats, amb una mesura que va guanyar-se l'odi etern dels confucians, pels quals els exàmens eren sinònim tant de la normalització de l'estat com d'una oportunitat de promoció personal. Tot i que els exàmens van ser restaurats el 1345, no van ser mai com amb els Song la forma bàsica de reclutament de funcionaris; i en aquells moments la dinastia es debatia ja amb unes rebel·lions imparables.

El 1340 el Huanghe va trencar els dics: una part va anar a desembocar al nord del Shandong i l'altra, que va anar cap al sud, va confluir amb el Gran Canal, inutilitzant-lo. Aquest fet, que va crear un enorme malestar social, en

una zona ja castigada per la construcció anterior del ramal complementari del Gran Canal, va amenaçar també el futur de la dinastia en interrompre l'arribada del gra del sud. El primer ministre mongol va decidir construir un llit nou pel Huanghe al sud del Shandong i malgrat la forta oposició, el pla es va dur a terme sota la direcció d'un enginyer xinès i amb el treball de 150.000 homes i 20.000 soldats.

Quan, per finançar la construcció del nou llit del riu Groc, es va fer una emissió de moneda sense fons, la inflació rampant va deixar exhausts als camperols. La misèria els va inclinar cap al mil·lenarisme, articulat entorn d'una societat secreta, el **Lotus Blanc** (白蓮會, *Bailianhui*), que prometia l'arribada de Maitreya, i amb ella el final de tots els sofriments i de totes les injustícies. Es tractava d'un messianisme que apel·lava a tots els miserables que deambulaven per les terres entre el riu Huai i el riu Groc: els fugitius de les obres del riu Groc, els desplaçats per les inundacions, els camperols arruïnats, etc.

La societat del Lotus Blanc havia estat fundada per Mao Ziyuan de Suzhou, durant l'època dels Song del Sud. Els seus adeptes, que eren reclutats majoritàriament d'entre els pagesos pobres, eren vegetarians i s'oposaven frontalment a pagar impostos o a realitzar treballs forçosos.

A partir de 1352 els sublevats –denominats Turbants Rojos (紅巾, *Hongjin* 1351-1366)– es van estendre per gran part de la Xina central i del sud. La rebel·lió, sense líders i sense orientació precisa –excepte la de saquejar les grans propietats per obtenir menjar i matar als usurers i recol·lectors d'impostos– va ser finalment dominada, però ningú va poder prevenir la formació de centres regionals de poder, que es van desenvolupar quan el govern va fer concessions als diversos comandants que combatien la rebel·lió. A partir de 1350, però, la rebel·lió va reprendre i a partir d'aquest moment el que estava en joc ja no era la supervivència de la dinastia sinó qui en seria el successor. A diferència dels rebels inicials, que lluitaven tant contra els manxús com contra els terratinents, aquesta segona generació va mirar de reconciliar-se l'elit local abandonant el radicalisme messiànic dels primers rebels i demostrant la seva intenció de reconstruir un govern imperial tradicional. La figura més important d'aquests sublevats acabarà sent Zhu Yuanzhang, el fundador de l'imperi Ming.

Turbants Rojos

La denominació respon al tocat que portaven els seus membres i que era ja tradicional en els moviments rebels de l'època dels Song.

6. Els contactes amb el món exterior

Durant el segle XIII la *Pax Mongolica* va permetre que els viatgers circuessin lliurement entre la Xina, l'Àsia occidental i Europa, mentre els mongols afavorien l'establiment d'estrangers, en particular gent de l'Àsia occidental, a la Xina.

Una altra conseqüència de la llibertat de comerç va ser l'arribada d'europaus a la Xina i l'anada de xinesos cap a occident. Per primera vegada a la història el continent euroasiàtic es podia creuar de punta a punta amb unes certes condicions de seguretat: de fet a les grans narracions que ens han arribat les aparicions de bandits són molt esporàdiques. La cerca d'aliances era un altre element impulsor dels contactes: dins del context de les croades, entre 1267 i 1291, els Il-khans de Pèrsia van enviar 7 ambaixades a Occident per aconseguir aliances contra l'Islam, mentre enviats sarraïns venien a buscar ajuda anglesa i francesa per a lluitar contra els mongols. A partir de l'any 1241, els Papes van enviar monjos franciscans en missió diplomàtica i evangèlica per tal d'explorar la possibilitat d'ajuda mongol contra els sarraïns. !

El primer viatge a través del món mongol va ser el de **Changchun**, que va tenir una audiència amb Gengis a l'Hindukush l'any 1222. El primer europeu que va arribar a la cort mongol de Karakorum va ser **Giovanni dei Plano Carpini** (1182?-1252), enviat pel papa Innocent IV en missió diplomàtica cap als mongols i que va estar present a la coronació de Güyük el 1246. En la seva breu descripció dels *cataians* hi trobem ja l'èmfasi en la riquesa i en la capacitat artesanal, i cita l'escriptura xinesa, cosa que Marco Polo no farà. Carpini va ser el primer europeu que va penetrar a l'Àsia i el seu llibre inaugura un tipus totalment nou a la literatura medieval, el llibre de viatges, que culminarà amb Marco Polo.

La segona missió important la va enviar Lluís IX de França el 1252 amb **Guillem de Rubruck** que va arribar a Karakorum l'any 1253 i va deixar un llibre riquíssim sobre les formes de vida dels mongols.

Changchun

Changchun va assenyalar la presència d'artesans xinesos a Mongòlia Exterior i també a la regió de Samarcanda.

El viatge de Guillem de Rubruck a l'imperi Mongol

El 1262 van arribar a la Xina els germans Polo on van ser rebuts per Kubilai. Quatre anys més tard tornaven a Europa amb una petició de Kubilai que vinguessin amb cent monjos capaços de participar en debats religiosos. El 1272 van tornar a la Xina sense els monjos però amb el fill de Niccolo, Marco, i s'hi van quedar 20 anys. El llibre de Marco Polo va mostrar a Europa la riquesa de la Xina del nord i de la cort de Kubilai. Algunes de les seves descripcions, com la de Hangzhou, a la que ell anomena Quinsai, són esplèndides, però hi ha dubtes sobre si realment va estar a la Xina perquè va deixar de veure coses tan òbvies com l'escriptura xinesa, la Gran Muralla, els peus embenats de les dones i el té. El llibre de Marco Polo tindria però una influència incomparablement superior a la de cap altre dels viatgers medievals: en part perquè encaixava bé amb els textos de cavalleries –dins de la línia dels Cavallers de la Taula Rodona i del Romanç d'Alexandre a què estava acostumada la seva audiència–, en part perquè tenia un protagonista clar –Kubilai, cobert de totes les virtuts– i, en part, perquè a diferència de tots els altres, es movia més lliurement i sense dependre tant de comunitats concretes pel seu trànsit.

L'any 1287 va arribar a Europa la primera persona nascuda a la Xina: **Rabban Bar Sauma** (? – 1294) va anar a Nàpols i París, on va ser rebut per Felip IV i va anar a Burdeus on el va rebre Eduard I, rei d'Anglaterra.

La missió franciscana a la Xina va continuar amb **Giovanni di Monte Corvino** (1247-1328) que va arribar a la Xina per mar i va arribar a Khanbalik (Pequín) el 1395. Va fer conversos però es va trobar competint amb els nectorsians pels favors de la cort. Un altre franciscà, **Odorico di Pordenone**, va passar un temps a Guangzhou i a Khanbalik i va explicar les formes de vida xinesa que després es convertirien en un estereotip.

Una altra narrativa important la va deixar **Ibn Battuta** (1304-1377), nascut a Tànger, que va viatjar per la Xina a finals del període Yuan. La seva descripció de la Xina, un dels molts països als quals fa referència, és molt més completa que la de Marco Polo, tot i que queda restringida pel fet de moure's sempre dins de les comunitats musulmanes.

Resum

A mitjans de segle XII, els diversos clans mongols que habitaven a l'estepa del nord de l'Àsia central i oriental van iniciar un procés de jerarquització interna. En un d'aquests clans va néixer Temujin, el futur Gengis Khan, que es va encarregar d'unificar totes les tribus mongoles (1206) després de més de dues dècades de lluites entre els pobles de l'estepa.

L'expansió dels mongols a l'Àsia oriental va iniciar-se amb l'interès per la conquesta dels Xixia, que controlaven alguns dels passos clau de la ruta de la seda, i de la dinastia Jin dels jürchen, al nord de la Xina. La invasió dels Jin –el 1215 Gengis Khan va conquerir Pequín– va deixar tota la Xina del nord totalment arrasada. La destrucció que els exèrcits mongols van realitzar a l'Àsia central va ser igualment terrible; es va traduir en grans desplaçaments de població, que es trobava sense els seus mitjans de vida habituals: la destrucció dels canals de rec va acabar amb la vida agrícola de moltes regions. A més, la pesta va començar a causar estralls, seguint les tropes de la cavalleria mongola.

L'expansió dels mongols va afavorir d'altra banda la circulació lliure de les religions; malgrat seguir els ritus xamànics que dominaven l'estepa, els mongols van tolerar totes les creences, i les religions de la ruta de la seda –nestorianisme, maniqueisme, zoroastrisme, budisme, taoisme, l'Islam– van trobar un lloc en la cort del gran Khan, interessat en el vessant més pràctic de les diferents religions: màgia, encanteris, medicina, etc.

La conquesta de la Xina del sud, dominada llavors pels Song, va arribar de la mà de Kubilai Khan. L'any 1260 es va proclamar emperador i va fundar la nova dinastia dels Yuan, amb capital a Khanbalik (l'actual Pequín). Malgrat que va admetre en la seva cort consellers xinesos confucians, va rebutjar diversos elements fonamentals de l'estat xinès tradicional: els exàmens, les atribucions del funcionariat, l'organització dels exèrcits, el codi legal, etc. La població va quedar dividida en quatre classes, que privilegiaven els pobles de l'estepa i anaven en detriment dels xinesos.

Al veure's apartats de la seva funció pública, molts intel·lectuals xinesos van dedicar-se a professions més properes a la vida quotidiana: el teatre xinès va viure un període de plenitud, i la pintura Yuan de l'època és una hereva digna dels mestres de la pintura Song, la més valorada de la història.

El final dels mongols a la Xina arribarà amb les diverses sublevacions que a mitjans de segle XIV es van començar a estendre per gran part de la Xina central i meridional. Era la resposta a la mala gestió financera de l'imperi, la discriminació que els xinesos patien en les seves pròpies terres i l'ineficac resposta dels governants als desastres naturals que van arruïnar la població.

Amb els mongols s'imposa una *pax mongolica* a tot el seu extens territori que permetrà l'expansió de les diverses religions que circulaven des de feia segles per l'Àsia central. El taoisme tindrà un ressò a la cort dels khans, tot i que serà el budisme tibetà el que es farà un lloc més important, amb milers de monestirs i centres religiosos repartits per tot l'imperi mongol. També el cristianisme nestorià gaudirà del favor imperial. Els sacerdots nestorians, que tenien una important preparació intel·lectual com a metges, consellers o traductors, es convertiran en una ajuda inestimable pel gran Khan. També els musulmans es veuran beneficiats i seran tractats com una classe privilegiada: molts eren mercaders, útils pels mongols per les seves capacitats financeres, altres eren metges, experts en astronomia, en armes o fins i tot arquitectes.

També els europeus es van veure afavorits per la *pax mongolica*, que els permetia viatjar sense tants perills pels territoris dels khans. Diversos enviats papals i reials van intentar apropar-se a la cort mongola per entrevistar-se amb el Khan –Rubruck, Pordenone, Monte Corvino, Carpini–, i seus són els primers relats medievals detallats que arriben a Europa sobre els països de l'orient llunya. Ara bé, sens dubte l'obra que es convertirà en la descripció més influent sobre les terres de l'Àsia entre els intel·lectuals europeus és la del venecià Marco Polo.

Bibliografia

Ratchnevsky, Paul (1991). *Gengis Khan: his life and Legacy*. Oxford: Basil & Blackwell.

Langlois, J. (ed) (1981). *China under Mongol rule*. Princeton: Princeton University Press.

Dawson, R. (1955). *The mongol mission*. Nova York: Sheed & Ward.

Larner, J. (2001). *Marco Polo y el descubrimiento del mundo*. Barcelona: Paidós.

Rossabi, M. (1988). *Kublai Khan, his life and times*. University of California Press.

Morgan, D. (1990). *Los Mongoles*. Madrid: Alianza.

Rachewiltz, Igor de (1971). *Papal envoys to the great khans*. Londres: Faber & Faber.

Lamb, H. (1985). *Gengis Khan*. Madrid: Alianza.

